

HLEDÁNÍ RÁJE

Jean Delumeau, Dějiny ráje, zahrada rozkoše, přel. Zdeněk Müller, Praha: Argo, 2003.

S desetiletým odstupem za originálem vychází překlad díla francouzského medievalisty Jeana Delumeau, navazující na rovněž již přeložená díla *Strach na Západě a Hřích a strach*. Zde nám autor představuje opačný pól myšlení našich předků, jejich představy ráje z počátku knihy Genesis i všemožných pozemských rájů. Studie má velmi široký záběr: v čase zahrnuje extrémně „dlouhý středověk“, totiž od starověkých církevních otců až po osvícenství 18. století, čímž autor zřetelně rozšiřuje své zorné pole oproti předchozím pracím. Stejně tak široká je i tematická rozmanitost, autor se vypořádává s tak rozlišnými oblastmi lidského myšlení jako jsou geografie a objevitelské expedice, biblická exegeze i jiné teologické obory, navrhování a zakládání zahrad, počátky paleontologického a geologického bádání, reflexe lidské sexuality a mnohé jiné. Zmíněná šíře záběru vyvolává pocit, že mnohé by chtělo doříct, kniha je však přehledná a čtivá.

Hlavními prameny jsou autorovi filosofická a exegetická pojednání od Origena až po Kanta, k nim pak přistupují cestopisy a mapy, v nichž se tu a tam může objevit průhled do obtížně zachytitelného myšlenkového světa méně učených lidí. Autor přitom klade důraz na to, o čem se opravdu věřilo, že reálně existovalo; například *Utopie* Thomase Mora toto kritérium nespĺňuje, naproti tomu Dantův popis ráje si pozornost zaslouží.

Kniha je v zásadě uspořádána chronologicky, jsou v ní ovšem začleněny i tematické kapitoly. Úvodem je sledováno spĺývání biblické tradice s antickou literaturou, jak k němu došlo v církevním starověku, kdy bylo vyprávění knihy Genesis zasazeno do antické kosmologie, aniž by přitom bylo nutno ustupovat od biblického podání. Kromě důkladných geografických popisů rajské zahrady a její polohy zmiňuje autor i pokusy detailně popsat ráj, vypočítat okamžik události prvních kapitol Geneze s přesností na hodiny i popsat, jak by svět vypadal, kdyby nedošlo k Adamovu pádu. (To ovšem až ve druhé části knihy, protože tak podrobné teorie se rozvíjely hlavně v období reformace). Na raný středověk připadá jiná zvláštnost, týkající se opačného konce času: Tehdy bylo věřeno v podvojnou rajskou zahradu nacházející se na zemi a nebeského království. Rajská zahrada měla být jakýmsi předstupněm před vstupem do nebeského království, do jisté míry paralela k později rozvíjené nauce o očistci. Zmíněná nauka byla zavržena v 11. století.

Vedle lidem uzavřené zahrady Edenu ovšem zůstávala naděje na existenci pozemských rájů, konkrétně jde o Říši kněze Jana a o rozličné rajské ostrovy. Teorie o Říši kněze Jana, založená na jednom nevinném padělků, byla hojně příživována reálnými zprávami o nestoriánských křesťanech v Číně a o existenci křesťanského království v Etiopii, přičemž Evropanů, kterým se podařilo se osobně setkat s etiopskými nebo čínskými křesťany, byly za několik století vrcholného a pozdního středověku nanejvýš desítky. Do Evropy se přitom dostaly i zprávy o ohrožení těchto států muslimskou expanzí. Takové zvěsti se nakonec staly i motivem

k portugalským plavbám podél afrického pobřeží, které vedly dokonce až k diplomatickým kontaktům s etiopským královstvím.

Druhým motivem středověké mytické geografie byly Blažené ostrovy, které se měly stejně jako Říše kněze Jana vyznačovat pohádkovým bohatstvím a harmonickými sociálními vztahy, na rozdíl od ní však její obyvatelstvo nemělo být křesťanské, ale nacházet se ve stádiu prvotní blaženosti. Tento okruh vznikl zkřížením zpráv o jednotlivých ostrovech Indického oceánu (hlavně z Cejlonu), ale i Dálného východu a tradic antické literatury. Zde pro změnu sledujeme souvislost se španělským pronikáním do Ameriky. Právě Amerika, ať již karibské ostrovy, či brazilská a venezuelská pevnina se pak staly posledním místem na zemi, kam byl promítán biblický ráj, zásluhou tamního klimatu a ovoce. Ovšem i tyto země musely ustoupit průzkumu a kolonizaci, jejichž následkem už nezbylo na světě místo, kam ráj umístit.

Závěr knihy pak patří rozchodu osvícenské vědy s doslovným výkladem biblického stvoření, mnohonásobnému prodloužení perspektivy stáří Země, Rousseauovu a Kantovu pojetí přírodního stavu člověka a ohlédnutím zpátky do patristického období za těmi autory, jejichž názhledy na otázky stvoření a vykoupení jsou blízké dnešnímu světu. Zatímco předchozí Delumeauovy knihy mají jednoznačně charakter historického pojednání, od jehož tématu si autor drží určitý odstup, *Dějiny ráje, zahrada rozkoše* mají i silný teologický rozměr.

Pavel Kůrka

ZNOVU HISTORICKÝ JEŽÍŠ

Kurt Schubert, *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Preložil Jindřich Slabý. Vyšehrad, Praha 2003, 149 stran.

Zakladatel katedry a inštitútu judaistiky, zakladateľ Rakúskeho židovského múzea v Eisenstade a profesor Viedenskej univerzity Kurt Schubert, ktorého sme mohli počuť začiatkom zimného semestra 2003 na Evangelickej teologickej fakulte, nie je čitateľom neznámy. Českú bibliťku obohatil o niekoľko cenných štúdií.

V roku 2000 vyšla útlá, ale obsahovo bohatá knižka *Bible a dejiny*. O dva roky neskôr bola vydaná kniha *Židovské náboženství v proměnách věků*, pojednávajúca o židovsko-izraelských dejinách od ich začiatku až do dnešnej doby. V roku 2003 vyšli dve publikácie. Prvá, nazvaná *Dějiny Židů*, ponúka prehľad židovských dejín od zrodu pobiblického židovstva cez prenasledovanie Židov, končiac založením štátu Izrael. Druhou knihou je *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*, z ktorej názvu vyplýva, že jej cieľom bude vložiť príbeh Ježiša z Nazareta do rámca židovskej a rabínskej literatúry.

V predhovore k českému vydaniu poukazuje Günter Stemberger na ťažisko Schubertovho záujmu, pre ktorého bol dôležitý Ježišov príbeh a v tejto forme aj lepšie porozumenie evanjeliovým správam o Ježišom narodení, procese a vzkrie-